

8. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.02

Курінна О.В.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

У статті висвітлено сутність фінансової політики держави, принципи її реалізації. Охарактеризовано основні види державної фінансової політики. Розглянуто необхідність проведення виваженої фінансової політики та актуальні проблеми її реалізації. За результатами дослідження визначено, що в умовах фінансової нестабільності існує необхідність удосконалення фінансової політики держави з метою підвищення її ефективності та зміцнення в сучасних умовах.

Ключові слова: фінансова політика, фінансові ресурси, фінансовий механізм, бюджетна політика, податкова політика, грошово-кредитна політика, державний борг.

Постановка проблеми. На сучасному етапі держава виконує ряд функцій, загальне призначення яких зводиться до побудови й ефективного управління суспільством. При цьому ступінь виконання функцій державою, будь то соціальна, економічна, охоронна чи будь-яка інша, багато в чому обумовлена наявністю для цього необхідних фінансових ресурсів.

Формування фінансових ресурсів держави – це складна комплексна діяльність різних органів, структур, що здійснюється в рамках проведеної фінансової політики, яка включає наявність відповідних ідей, планів, концепцій, що знаходять реальне втілення в їх практичних діях. З огляду на це, стан фінансової системи країни, її можливості щодо забезпечення економічного зростання виступають прямим відображенням фінансової політики, що проводиться державою. Дане положення свідчить про те, що фінансова політика – це категорія, стан якої визначається такими критеріями, як розумність, доцільність, ефективність. Дотримання цих критеріїв при реалізації державою фінансової політики означає, що вона науково обґрунтована.

Проведення виваженої фінансової політики набуває ще більш фундаментального сенсу для збереження стабільності держав у зв'язку зі світовою кризою, глобальні наслідки якої ще не до кінця визначені і продовжують негативно відображатись на соціально-економічному розвитку

більшості країн, в тому числі їх здатності своєчасно погашати боргові зобов'язання.

В Україні в умовах перманентної нестійкості банківської системи, нестабільності цін на основні експортні товари, постійних змін податкового законодавства, зниження обсягів інвестицій та посилення у зв'язку з цим конкуренції з приводу їх залучення стає ще більш актуальним удосконалення всієї фінансової політики держави, включаючи бюджетну, монетарну, податкову, митну та інші її складові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та реалізації державної фінансової політики розглядалися в роботах багатьох вчених. Зокрема, теоретичні та методологічні основи формування фінансової політики держави були закладені класиками економічної науки К. Марксом, А. Смітом, а також іншими видатними зарубіжними вченими-економістами, такими, як Д.М. Кейнс, Д. Лукас, Р. Солоу, М. Фрідман, Й. Шумпетер, Д. Юм.

Вагомий внесок у дослідження теоретичних та практичних засад формування і реалізації державної фінансової політики зробили вітчизняні вчені: І. Адаменко, О. Василик, В. Геєць, В. Грушко, С. Задворних, І. Запатріна, О. Кириленко, М. Крупка, І. Лютий, В. Опарін, К. Павлюк, О. Романенко, В. Савчук, Н. Танклевська, В. Федосов, І. Чугунов, С. Юрій та інші.

Разом з тим, незважаючи на значну кількість проведених досліджень, а також, враховуючи гостроту проблем, пов'язаних з посиленням дисбалансу економічного розвитку в Україні, ряд питань щодо удосконалення інструментів реалізації фінансової політики держави залишаються дискусійними, що й потребує подальшого дослідження.

Мета статті полягає у висвітленні сутності та тенденцій фінансової політики держави, а також визначенні заходів щодо удосконалення інструментів результативної реалізації державної фінансової політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вибір раціональної фінансової політики й ефективна її реалізація багато в чому визначають ступінь успішності будь-якої державної політики. Від неї суттєво залежать можливості досягнення поставлених цілей і завдань як у внутрішній (економічній та соціальній), так і в зовнішній політиці всіх країн.

Головна мета фінансової політики держави повинна полягати у створенні макроекономічної рівноваги і створенні умов для стійкого економічного зростання, наслідком чого є якісний ріст ВВП і підвищення рівня життя населення. У зв'язку з цим слід відмітити, що ці умови при реалізації фінансової політики, особливо на регіональному рівні, в Україні не виконуються.

Фінансова політика відіграє важливу роль у розвитку продуктивних сил і раціональному їх розміщенні на території країни. Вона повинна сприяти забезпеченню фінансовими ресурсами цільових програм, зосередженню коштів на ключових напрямках розвитку економіки, стимулюванню зростання ефективності виробництва, підвищенню зацікавленості всіх регіонів у розвитку господарства, використанні місцевих сировинних ресурсів. Фінансова політика також повинна сприяти зміцненню і розвитку економічних зв'язків з розвиненими країнами світу, забезпечуючи умови для підвищення темпів зростання української національної економіки.

Аналізуючи існуючі підходи та уявлення про зміст поняття «фінансова політика», можна відмітити деякі її сутнісні риси:

1) в якості інструментів реалізації використовуються передбачені чинним законодавством бюджетні, податкові, грошово-кредитні та інші фінансові інструменти;

2) спрямована на регулювання процесів акумулювання, розподілу та використання фінансових ресурсів з метою вирішення державних задач;

3) відрізняється наявністю спеціально уповноважених державних органів, наділених владними повноваженнями у фінансовій сфері і забезпечених можливістю фінансового примусу;

4) залежить від економічних процесів, і, в той же час, впливає на їх функціонування;

5) здійснюється на основі чинних правових норм і залежить від різних політичних інститутів та утворень.

В структурному плані фінансова політика держави включає: суб'єкти та об'єкт фінансової політики, фінансовий механізм та цілі фінансової політики. Суб'єктом формування фінансової політики є держава в особі вищих органів управління та основних фінансових органів – Міністерства фінансів та Національного банку, а суб'єктами реалізації – фінансові органи та інститути. Під об'єктом фінансової політики держави слід розуміти сукупність фінансових відносин і фінансових ресурсів, що утворюють сфери і ланки фінансової системи країни.

Фінансова політика реалізується посередництвом фінансового механізму, який представляє собою частину господарського механізму і включає: сукупність організаційних форм фінансових відносин, порядок формування і використання централізованих фондів грошових коштів, методи фінансового планування, форми управління фінансами та фінансовою системою, фінансове законодавство [1].

До основних цілей фінансової політики держави, з нашої точки зору, слід віднести: забезпечення стабільного зростання економіки, результативне використання державних фінансів, забезпечення надійного та стійкого функціонування кредитного та фінансового ринку, організація регулювання та стимулювання економічних і соціальних процесів фінансовими методами, створення результативної і максимально ділової системи оперативного управління фінансами.

Вищевикладене дозволяє визначити сутність фінансової політики держави як здійснювану спеціально уповноваженими органами та інститутами діяльність, спрямовану на створення і реалізацію концепції, правового механізму з приводу найбільш ефективного формування, розподілу, використання фінансових ресурсів держави в цілях вирішення державних задач шляхом використання, головним чином, передбачених чинним законодавством бюджетних, податкових, грошових та інших фінансово-правових інструментів під безпосереднім впливом різних політичних сил.

Формуючи фінансову політику, держава конретизує головні напрями розвитку економіки країни, визначає загальний обсяг фінансових ресурсів, їх джерела і напрямки використання, розробляється механізм регулювання і стимулювання фінансовими методами соціально-економічних процесів. Тому фінансова політика є не просто складовою частиною, а центральним елементом економічної політики сучасної держави.

Основа фінансової політики – стратегічні спрямування, які визначають довгострокову і середньострокову перспективу використання фінансів і передбачає вирішення ключових завдань, що впливають із особливостей функціонування економіки та соціальної сфери країни. Одночасно з цим держава здійснює вибір поточних тактичних цілей і задач використання фінансових відносин. Усі ці заходи тісно взаємопов'язані між собою і взаємозалежні [2].

До завдань державної фінансової політики можна віднести: забезпечення умов для накопичення максимально можливих фінансових ресурсів, необхідних для досягнення економічного зростання; встановлення раціонального з точки зору держави розподілу та використання фінансових ресурсів, створення ефективної системи управління фінансами. У процесі проведення фінансової політики особливо важливо забезпечити її взаємозв'язки з іншими складовими елементами економічної політики – грошовою, кредитною, ціновою, податковою, бюджетною, інвестиційною.

Фінансова політика, як і будь-які осмислені дії, передбачає не тільки існування певних інерційних тенденцій, але й розробку та постійне оновлення її цілей та задач. Тому на перше місце серед основних принципів фінансової політики доцільно поставити цілеспрямованість.

На другому місці має бути правило, яке забезпечило б послідовність всіх дій при розробці та реалізації фінансової політики, щоб дотримувалася встановлений алгоритм дій всіма учасниками цього процесу, щоб для зведення в єдине ціле існувала єдина методологія і методика розробки та реалізації фінансової політики на рівні держави – принцип плановості або послідовності.

Але такий план дій може бути створений лише на основі знань, накопичених за весь попередній час і з врахуванням набутого передового досвіду, тобто використовуючи науковий підхід. Іншими словами, слід застосовувати принцип науковості.

Згаданий принцип передбачає врахування всіх основних питань, які впливають чи можуть впли-

нути на сам процес розробки і реалізації політики, а також, відповідно, на те, які будуть отримані результати. Із цього випливає необхідність застосування принципу комплексності.

У нашій країні, яка розташована на великій території, існують практично всі види економічної діяльності, мають місце різні демографічні, географічні та кліматичні умови господарювання, тому із принципу комплексності випливає ще один дуже важливий принцип фінансової політики, який враховує всі ці аспекти, – принцип обов'язковості поєднання галузевих і територіальних інтересів. Без врахування цього принципу неминуче відбуватимуться перекося в розподілі фінансових засобів по регіонах, що призведе до економічної деградації одних і до економічного «перегріву» інших, включаючи більш високий рівень безробіття, зростання цін і тарифів на товари та послуги тощо.

При цьому, всі перераховані головні принципи повинні застосовуватися не тільки по відношенню до всієї фінансової політики держави, а й на всіх її етапах.

У широкому розумінні фінансова політика відображає усі сторони функціонування фінансів і охоплює бюджетну, податкову, грошово-кредитну (монетарну) політику та управління державним боргом. Саме ці види розкривають сутність фінансової політики держави.

Бюджетна політика – це діяльність щодо формування бюджету держави, його збалансування, розподіл бюджетних коштів тощо. Вона становить основу фінансової політики держави, оскільки визначає засади бюджетного устрою країни і побудови її бюджетної системи, а також організацію міжбюджетних відносин. Бюджетна політика, як інструмент державного регулювання економіки, забезпечує реалізацію функцій, покладених на державу суспільством:

- розвиток пріоритетних секторів економіки;
- забезпечення соціального захисту населення, підтримки соціальної сфери;
- безпека, національна оборона;
- підтримка державного апарату для правильного виконання ним своїх функцій, підтримка міжнародних відносин

Податкова політика характеризує діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави. Вона відображає як потреби держави у коштах, так і вплив податків на діяльність підприємств і громадян. Формуючи

свою податкову політику, держава шляхом збільшення або скорочення маси податкових надходжень, зміни форм оподаткування та податкових ставок, тарифів, звільнення від оподаткування окремих територій, груп населення, галузей виробництва може сприяти зростанню чи спаду господарської активності, створенню необхідної кон'юнктури на ринку, умов для розвитку пріоритетних галузей економіки, формуванню збалансованої соціальної політики.

Грошово-кредитну (монетарну) політику можна розглядати як комплекс дій і заходів у сфері грошового ринку, її механізм засновується на пропозиції грошей та їх вартості як фінансових ресурсів. Грошово-кредитна політика обумовлена двома факторами: спрямуванням її на регулювання готівково-грошової маси (пропозиції грошей) через емісійний механізм та забезпеченням регулювання пропозиції через кредитний механізм.

Під управлінням державним боргом розуміють сукупність заходів, що вживає держава в особі її уповноважених органів щодо визначення місць та умов розміщення та погашення державних позик, а також гармонізація інтересів позичальників, інвесторів та кредиторів [3]. Боргова політика – це складова фінансової політики держави стосовно можливого залучення додаткових фінансових ресурсів за рахунок випуску і розміщення державних боргових зобов'язань, підписання міжнародних, міждержавних угод для фінансування державних видатків чи програм економічного розвитку та обслуговування державного боргу [4]. Цілями боргової політики держави можуть бути: отримання найвищого ефекту від фінансування за рахунок позикових коштів, уникнення макроекономічних труднощів і проблем платіжного балансу, досягнення стабільного економічного розвитку, забезпечення необхідних темпів приросту ВВП та повної зайнятості.

Інші види державної фінансової політики, які зустрічаються в роботах дослідників, можна вважати похідними, які синтезують у собі окремі елементи фінансової політики і політику держави в інших сферах [5]. До таких видів можна віднести: фінансову політику у сферах фондового та страхового ринків, а також міжнародних фінансів.

Фінансова політика у сфері страхового і фондового ринків характеризується діями держави щодо їх розвитку та регулювання, створення відповідних гарантій клієнтам страхових компаній та інституційних інвесторів. Оскільки згадані фінансові інститути є самостійними комерцій-

ними структурами, очевидно, що держава може впливати на них, як і на інших суб'єктів підприємницької діяльності, тільки засобами регуляторної політики.

Що стосується політики у сфері міжнародних фінансів, то вона пов'язана з налагодженням взаємовідносин держави з міжнародними організаціями фінансовими інститутами, членство в яких є добровільним. З одного боку, воно передбачає членські внески, а з іншого – можливості отримання фінансової допомоги. Сутність такого виду фінансової політики полягає у визначеності щодо участі в цих організаціях та інституціях і у встановленні засад співпраці [6].

Усі розглянуті види фінансової політики держави є взаємопов'язаними та взаємозалежними, тому її результативність матиме місце у випадку системної взаємодії всіх фінансових інструментів держави. Тому забезпечення економічного розвитку держави необхідно здійснювати як через ефективне й оптимальне функціонування кожної ланки, так і фінансово-економічної системи в цілому.

Ефективність бюджетної політики є однією з найважливіших проблем сучасності, оскільки це безпосередньо впливає на формування Державного бюджету і є ключовим елементом державних фінансів. Без збалансування бюджетної політики неможливо подолати наслідки фінансової кризи, забезпечити здійснення довгострокового розвитку країни та покращення діяльності суб'єктів господарювання. Враховуючи це, процес удосконалення бюджетної політики України слід здійснювати шляхом вирішення таких складних проблем, як: теоретичного обґрунтування бюджетної політики в рамках існуючих економічних доктрин; змісту і вибору моделей, механізмів та інструментів бюджетної політики; практичної реалізації та оцінки отриманих результатів з позиції ефективності бюджетної політики в контексті її впливу на економічні та соціальні процеси і, в кінцевому підсумку, досягнення стійкого розвитку суспільства.

Ураховуючи умови та стан розвитку економіки України, вирішення проблем податкової політики має здійснюватися за наступними напрямками:

– підвищення фіскальної ефективності податкової системи шляхом створення податкових умов для легалізації тіньового сектору економіки, усунення можливостей для мінімізації податкових платежів, посилення відповідальності за ухилення від сплати податків, що дозволить збільшити надходження до бюджету;

– перегляд існуючих пільг, передбачених для платників і збереження їх лише в промисловості, сільському господарстві, соціальній сфері, інвалідам та громадським організаціям інвалідів;

– забезпечення рівномірного розподілу податкового навантаження, якого можна досягти за допомогою більш детальної диференціації ставок податку на доходи фізичних осіб у відповідності з отриманими доходами, диференціації ставок податку на прибуток в залежності від виду діяльності підприємства, а також введення диференційованого оподаткування податком на додану вартість окремих груп товарів;

– підвищення ефективності системи адміністрування податків через спрощення процедур реєстрації та обліку платників, автоматизацію процесів аналізу податкових даних, систематизацію та накопичення інформації в розрізі платників тощо.

Дослідження грошово-кредитної політики нашої держави дає змогу визначити основні напрямки її реформування, що забезпечить економічний розвиток України. Перш за все, необхідна чітка соціальна орієнтація грошово-кредитних відносин, нормалізація цих відносин з державою та структурами фінансово-грошового ринку. По-друге, при формуванні монетарної політики необхідно відмовитись від нормативного підходу до визначення обсягів бюджетного дефіциту та грошової маси. Також важливою умовою забезпечення стабільності грошово-кредитної системи країни є удосконалення платіжно-розрахункових механізмів. Адже на сучасному етапі монетарна політика спрямована не на підтримку ефективного функціонування підприємств національної економіки, а на підведення потенційно потужних підприємств до банкрутства, що негативно відображається на результатах власного виробництва.

При вирішенні питань державного боргу важливу роль відіграє виважена макроекономічна політика. Так, у процесі формування боргової стратегії держави слід забезпечити реалізацію наступних заходів: забезпечити ефективне використання державних позик на інвестиційні цілі, а не на споживання; зменшити частку іноземної валюти в структурі державного боргу, особливо з огляду на суттєві коливання валютних курсів; удосконалити систему прогнозування всього

блоку взаємопов'язаних показників, які здійснюють безпосередній вплив на формування державного боргу України. При цьому ключовим моментом управління державним боргом повинна стати неперервність управління, для того, щоб політика запозичень могла коригуватися в залежності від поточного стану економіки та найбільш достовірних короткострокових прогнозів.

Таким чином, мета, яку необхідно досягти в Україні на основі оптимізації фінансової політики, має бути окреслена максимально чітко. Це – комплексний вплив всіх її інструментів та розвиток реального сектора національної економіки.

Висновки. Ураховуючи вищесказане, є підстави стверджувати, що економічне зростання та стабілізація у суспільстві потребують проведення активної фінансової політики та забезпечення функціонування стабільної фінансової системи. З огляду на це, можна виділити наступні стратегічні напрями фінансової політики: забезпечення єдності цілей та інструментів фінансової політики з цілями розвитку економіки; підвищення ефективності фінансового регулювання; розвиток галузей економіки, що мають високу фінансову віддачу, та галузей з високою оборотністю капіталу; забезпечення збалансованості бюджету; підвищення ролі бюджету розвитку як найважливішого інструмента інвестиційної політики; удосконалення податкової системи держави, розвиток податкової політики з урахуванням фінансового стану підприємств; налагодження роботи фондового ринку.

Таким чином, в сучасних умовах саме фінансова політика держави виступає головним фактором і виходу з кризи, й організації економічного розвитку; саме вона удосконалює ринкові відносини і забезпечує вирішення соціальних питань.

Реалізація фінансової політики повинна передбачати не лише зростання фінансових ресурсів, що знаходяться в розпорядженні самої держави, але й зростання фінансових можливостей суб'єктів господарювання. Це сприятиме створенню міцної фінансової основи діяльності органів влади для реалізації задач і функцій, покладених на них, забезпечуватиме стабільність суспільного виробництва з метою покращення економічного становища держави і підвищуватиме рівень добробуту населення.

Список літератури:

1. Мысляева И.Н. Государственные и муниципальные финансы: учебник / И.Н. Мысляева. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 268 с.
2. Нешиной А.С. Финансы и кредит: Учебник. 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К0», 2006. – 572 с..
3. Горобець О.Г. Державний борг України та його вплив на розподіл валового внутрішнього продукту // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №3. – С. 17-19.
4. Лютий І.О. Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки: Монографія. – К.: Атіка, 2000. – 240 с.
5. Теліженко О.М., Боронос В.Г. Узгодження основних складових реалізації фінансової політики в Україні. Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2013. – № 1. – С. 35–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_ekon_2013_1_7.
6. Финансы для финансистів [текст] : підручник / О.А. Шеремет, І.В. Дем'яненко, К.В. Багацька [та ін.] за заг. ред. Т.А. Говорушко – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 612 с.

ПОВЫШЕНИЕ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ ФИНАНСОВОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА

В статье освещена сущность финансовой политики государства, принципы ее реализации. Охарактеризованы основные виды государственной финансовой политики. Рассмотрена необходимость проведения взвешенной финансовой политики и проблемы ее реализации. По результатам исследования определено, что в условиях финансовой нестабильности существует необходимость совершенствования финансовой политики государства с целью повышения ее эффективности и укрепления в современных условиях.

Ключевые слова: финансовая политика, финансовые ресурсы, финансовый механизм, бюджетная политика, налоговая политика, денежно-кредитная политика, государственный долг.

IMPROVING THE PERFORMANCE OF THE FINANCIAL POLICY OF THE STATE

The financial policy is included in the complex system of financial management. The alignment of financial policy defines result of financial relations between economic actors on the world and the national market. Through financial policies and instruments solve problems and achieve goals of stabilization and further development of economic and social development, industrial complexes and specific of economic agents. Transformation goals and objectives in the current conditions of economy leads to the need to develop adequate financial policy. The article highlights the essence of the state financial policy, the principles of its implementation. The main types of state financial policy are characterized. The need for a balanced financial policy and the problem of its implementation is considered. According to the results of the study, it is determined that, in conditions of financial instability, there is a need to improve the financial policy of the state with the aim of increasing its efficiency and strengthening in modern conditions.

Key words: financial policy, financial resources, financial mechanism, fiscal policy, tax policy, monetary policy, public debt.